

Обрасци комуникације просветних
радника и родитеља са циљем
превенције и откривања
злоупотребе ПАС, те даљих
поступака при утврђеној
злоупотреби ПАС код ученика

Др Светислав Митровић

Институт за ментално здравље

Дневна болница за болести зависности у адолесценцији

Због чега ова тема?

- Према нашем 15-годишњем искуству, проистеклом из терапијског рада са адолесцентима и њиховим породицама, “присуство” психоактивних супстанци (даље ПАС) у близини школа (и у школама) далеко је од занемарљивог
- Наведено се односи претежно на средње школе, али се у последњих неколико година тај тренд мења (погоршава), тако да су и основне школе под све већим степеном ризика
- Наставно особље школа и друге стручне службе истих неретко су прве инстанце у процесу препознавања да је ученик у могућој злоупотреби ПАС

Због чега ова тема?

- Обзиром на специфичности које су везане за правила понашања у школским установама, односно актуелна правила у вези са правима ученика и њиховом заштитом, “доказ” у школској средини, или “тврдња” да је ученик узимао неку ПАС нису реалне опције
- Дакле, злоупотреба ПАС у школама, према досадашњој пракси, најчешће остаје у оквирима претпоставке, сумње, односно могућег, никако и сигурног догађаја
- Међутим, наставници, психолошко-педагошке службе и друге запослене особе у школама веома често могу, на основу искуства, евентуално до тада стеченог знања, едкацији и другим видовима упознавања са ПАС и односним ризичним обрасцима понашања, препознати постојање злоупотребе истих

Због чега ова тема?

- Степен вероватноће да је препознавање адекватно може варирати:
 - од почетне сумње до јасног уочавања присуства ПАС у непосредној близини школа, школским двориштима, чак и у самим просторијама школе
- Веома често наши млади клијенти дају податак да су ПАС узимали у близини школе, школском дворишту (претежно у вечерњим сатима), школским тоалетима, ходницима, чак и самим учионицама
- Ученици који ПАС не узимају и немају размишљања која их стављају у ризичну групу по овом питању, веома често знају који ученици злоупотребљавају ПАС

Због чега ова тема?

- Међутим, из различитих разлога, углавном о томе не желе да говоре, посебно не са стручним особљем школе; понекад се та тема покрене у разговору са другим ученицима, а ређе и са члановима породице
- Какав год да је степен сазнања других ученика (и родитеља) о проблему злоупотребе ПАС у школи, вероватноћа да о томе, правовремено, пруже валидну информацију особљу школе – није много велика
- Концепти тзв. “лојалности”, “нецинкарења”, прећутног склањања и “гледај себе и своја посла”, у оваквим ситуацијама очекивани су и, донекле, логични

Због чега ова тема?

- Из свега наведеног произилази недвосмислен закључак да стручно особље школа беома често има значајних потешкоћа у препознавању и правовременом реаговању (у оквирима школских надлежности), код присуства злоупотребе ПАС ученика
- Један од концепата ове едукације базира се управо на томе да се уочавање, препознавање, реаговање и спречавање злоупотребе ПАС у школама поспеши кроз интензивнију, прецизнију и делотворнију сарадњу стручних служби школа и родитеља

Претпоставке добре сарадње школа и родитеља

- Прва и основна претпоставка јесте прихватање сазнања, како од стране школских институција, тако и од стране родитеља, да је злоупотреба ПАС код младих у нашој средини све испољенија, компликованија, опаснија и да прети да поприми епидемијске размере
- Чињеница да се старосна граница злоупотребе дувана, алкохола и ПАС (детектабилних и недетектабилних) код младих спушта (12 и мање година) мора бити прихваћена као реалитет
- Ниједна породица није поштеђена ризика од злоупотребе ПАС младих (нагласак на средњошколски период)

Претпоставке добре сарадње школа и родитеља

- Ове чињенице не треба да доведу до конфузних, паничних и непримерених реакција
- Стога је циљ и ових едукација да се побољша ниво свести друштва о потреби прихватања оваквих чињеница, али и организованог, темељитог и стручно спроведеног плана превенције и препознавања образаца злоупотребе ПАС код младих
- Борба са већ развијеном злоупотребом ПАС код ученика треба да буде организована као прецизан алгоритам реакције целог друштва, у коме ће, када су школске установе у питању, комуникација просветних радника и родитеља бити у првој линији “одбране”

Претпоставке добре сарадње школа и родитеља

- Прихватање чињенице о све масовнијој злоупотреби ПАС и потенцијалним ризицима по овом основу код младих, императивно упућује просветне раднике и родитеље на ОБАВЕЗНУ сарадњу
- Први корак јесте подизање на виши ниво свесности и алрамираности свих група родитеља о овом проблему преко савета родитеља, а потом путем циљаних састанака родитеља и просветних радника у школама:
 - родитељски састанци, посвећени превасходно овој теми, са циљем дестигматизације проблема
 - едукације за ученике и родитеље
 - интензивирање комуникације између просветних радника, психиолошко-педагошке службе и родитеља по овом основу

Претпоставке добре сарадње школа и родитеља

- Представљање идеје родитељима да ће алармираност школа по овом питању бити знатно испољенија него до сада, а што ће имати за исход значајно фреквентније разговоре, предавања и едукације у школама везаним за све битне аспекте злоупотребе ПАС ученика
- Овакве, “уводне” и припремне консултације тимова просветних радника са саветима родитеља, које се вертикално проширују на разредне старешине и родитеље ученика појединих одељења, требало би да, саме по себи, већ имају “побуђујући” ефекат
- Овакве консултације, едукације и састанци морају попримити карактер обавезности и трајности

Поступци и активности код сумње на злоупотребу ПАС у школи

- Уколико се код просветних радника, односно стручног особља одређене школе јави сумња на злоупотребу ПАС код ученика, по нашем мишљењу, потребно је урадити следеће:
 - Консултација руководећих органа школске установе по основу наведене сумње, потом консултација са саветом родитеља, по хитном поступку
 - Консултација са разредним старешином одељења за које се везује сумња на злоупотребу ПАС
 - Сазивање одељенског родитељског састанка са циљем упознавања родитеља са оваквом ситуацијом (препоручљиво је да се током ових састанака не дају директне, лично усмерене информације)

Поступци и активности код сумње на злоупотребу ПАС у школи

- На оваквом родитељском састанку родитељима се даје информација о томе да је у школи, односно одељењу, примећена могућност присуства злоупотребе ПАС, или ризичног обрасца понашања, које би могло резултирати таквом злоупотребом
- Да би се могли спровести даљи кораци, потребно је да родитељи претходно буду упознати и обавештени о могућности сазивања оваквих састанака
- Овако сазван родитељски састанак има за циљ да “позове” родитеље на повећан опрез, будност, те да их алармира да у својим породицама сталожено и смирено интензивирају разговоре на ову тему

Поступци и активности код сумње на злоупотребу ПАС у школи

- Уколико постоје недвосмислене информације о злоупотреби ПАС у конкретном случају, предлаже се дискретан, али и отворен разговор разредног старешине, психолошко-педагошке службе и односне породице, уз правовремено укључивање директора школе
- Потенцира се разговор са породицом, управо због неопходности активног и ангажованог учествовања родитеља у решавању евентуално постојећег проблема
- Савети, упозорења, или друге интервенције усмерене искључиво ка ученицима обично неће имати жељени исход

Поступци и активности код сумње на злоупотребу ПАС у школи

- Током ових састанака и разговора са породицом, родитељима се дају информације, савети у упутства, како да реагују у покушају да сагледају, дефинишу и предузму кораке за даље решавање потенцијално ризичног понашања
- Крајњи циљ, обавезно код препознате злоупотребе ПАС, требало би да буде упућивање ученика и родитеља на саветовалишни разговор са стручним службама у за то намењеним институцијама:
 - Центри за социјални рад
 - Домови здравља
 - Специјализоване здравствене институције

Поступци и активности код сумње на злоупотребу ПАС у школи

- Сасвим је јасно да је за адекватно препознавање ризичних образаца понашања који могу водити злоупотреби ПАС ученика, потребно да просветни радници прођу стручну едукацију, чиме се отвара могућност превентивног деловања
- Усклађеност овакве едукације са сличном едукацијом родитеља помоћи ће да се и у превентивном и у куративном деловању превазиђу чести отпори који отежавају превремену и ефикасну реакцију
- Едуковано наставно особље ће бити у могућности да, у саветовалишном разговору са родитељима значајно умањи ове отпоре

Тешкоће, препреке, отпори

- Веома је важно да се саветовалишно-инструктивни разговори које просветни радници воде са ученицима и њиховим родитељима обављају на такав начин да одређеној породици пруже:
 - Утисак о поверењу у службе школе
 - Утисак о добронамерности и нестигматизацији
 - Утисак о стручној обучености просветних радника
 - Утисак о заједничком ангажовању школе и породице у решавању проблема
 - Утисак о пружању апсолутне подршке у школи када породица предузме неопходне кораке у решавању потенцијалног проблема злоупотребе ПАС

Тешкоће, препреке, отпори

- Отпоре при препознавању злоупотребе ПАС можемо очекивати код младе особе која конзумира психоактивне супстанце; међутим, отпори се неретко јављају и тамо где не бисмо очекивали да ће их бити:
 - код родитеља
 - код просветних радника
- Циљ едукација које спроводимо јесте и тај да се овакви отпори у школама превазиђу, а сврха даље комуникације између просветних радника и родитеља треба да допринесе “освешћењу родитеља” и савладавању ментално-понашајних препрека које они имају, прилично често

Тешкоће, препреке, отпори

- Који су “извори”, порекло и манифестације отпора које можемо срести међу просветним радницима?
 - Недовољна едукованост у препознавању злоупотребе ПАС, као и могућим последицама узимања истих
 - Одлагање реакције са идејом да овај проблем треба да препозна и реши “неко други”
 - Избегавање конфронтације са ученицима, родитељима и школским институцијама, из објективних/субјективних разлога
 - Идеја о заштити “рејтинга” и угледа школе
 - Отпори узроковани личним разлозима и ставовима

Тешкоће, препреке, отпори

- Који су “извори”, порекло и манифестације отпора које можемо срести међу родитељима?
 - Неприхватање чињенице да је “мој син, моја ћерка, моје дете” у злоупотреби ПАС, јер “смо стално причали, говорили, кад треба и кажњавали” – “ми смо добри родитељи”.....
 - Бојазан од стигматизације младе особе и породице да је млада особа у породици “наркоман”
 - Очекивање да је злоупотреба ПАС пролазна, последица хира, део “процеса сазревања”, “порок”, “младост –лудост”
 - Тражење разних оправдања и објашњења, уз пребацивање одговорности на окружење и друге институције

Тешкоће, препреке, отпори

- Који су још “извори”, порекло и манифестације отпора које можемо срести међу родитељима?
 - Недовољна едукованост родитеља у препознавању злоупотребе ПАС, као и непознавање могућих последица узимања истих
 - Синдром “нојеве главе”, односно негирање постојања проблема злоупотребе ПАС у породици, тј. избегавање родитељске одговорности за насталу ситуацију и (не)предузимање неопходних корака у спречавању продубљивања проблема
 - Некритичност родитеља због сопствене злоупотребе алкохола и/или ПАС, и тд.

Препоруке...

- Каква комуникација између просветних радника и родитеља треба да буде да би активности у превенцији, препознавању и решавању проблема злоупотребе ПАС код ученика биле што успешније?
 - Добронамерна, позитивна, ангажована, активна
 - Базирана на стручним информацијама, стручним истинама и стручном искуству, односно “поткована” подесним едукацијама
 - Отворена, “двосмерна”, усмерена ка успостављању протективне “коалиције” просветних радника и родитеља
 - Од самог почетка правилно усмерена – са сврхом “разбијања” табуа, стигматизација, предрасуда, лажних норматива и погрешних система вредности
 - Континуална (понављана и обнављана)

Препоруке...

- Оно што овој комуникацији, и било којој другој комуникацији везаној за проблем злоупотребе ПАС код младих треба да претходи јесте чињеница и схватање да се, у првој и крајњој линији, ради о здравственом проблему, који би могао у сваком тренутку да угрози живот младе особе
- Не тражи се кривац, траже се решења
- Комуникација просветних радника са родитељима неретко ће бити захтевна, тражиће стрпљење и упорност, некада и позитиван притисак да се решавање проблема не одлаже

Препоруке...

- Упућивање породице са младом особом у злоупотреби ПАС на саветовалиште, ради започињања одређене терапијске процедуре, треба да буде императив
- Злоупотреба, а посебно зависност од ПАС се, у огромној већини случајева, неће окончати позитивно саме по себи, већ ће се, што је много чешћи случај када се не реагује терапијски, компликовати, продубљивати, и тиме све више угрожавати здравље и живот младе особе
- Просветни радници би требало, да као један од резултата едукација, усвоје идеју о томе да ће бити у позицији да се често конфронтирају са одређеним убеђењима родитеља како би постигли жељени циљ

Препоруке...

- Саопштења и друге сличне ставове родитеља који могу бити контрапродуктивни, у настојању да се проблем дефинише и “отвори” (на пример, често родитељи изјављују да имају “неограничено” поверење у младу особу у породици, иако постоји реална сумња на злоупотребу ПАС), не треба демантовати, већ пажљиво, стрпљиво и упорно довести “под лупу” самих родитеља, али, наравно, искључиво на основу јасно уочених ризичних образаца понашања у конкретном примеру
- У почетној фази комуникације са породицом не би требало потенцирати термине који тада родитељима могу деловати забрињавајуће, или узнемирујуће

Препоруке...

- Са друге стране, одустајање од решавања препознатог проблема најчешће значи увод у даље компликације и ризике
- Просветни радници ће често бити у ситуацији да у разговору са ученицима који су у злоупотреби ПАС, али и њиховим родитељима наилазе на поодмакле и формиране механизме одбране, који служе одржавању породичне хомеостазе, иако је проблем злоупотребе ПАС у односној породици чак и у веома поодмаклој фази (негација, минимизирање, потискивање, социјална компарација, рационализација, пројекција, и др...)
- Није немогуће сусретање са случајевима занемаривања

Препоруке...

- У било којој од потенцијалних ситуација, одлагање решавања препознате злоупотребе ПАС код младих, подсећамо, може имати за исход трагичне последице
- Стога просветни радници и школе имају обавезу прихватања чињенице да је злоупотреба ПАС младих у нашој средини, на жалост, свакодневница
- Осмишљена, испланирана и ефикасно и циљано вођена комуникација просветних радника са родитељима, стога, може бити и јесте од пресудног значаја када говоримо о позицији школа у односу на превенцију, спречавање и смањивање злоупотребе ПАС код ученика

ХВАЛА НА ПАЖЊИ !!